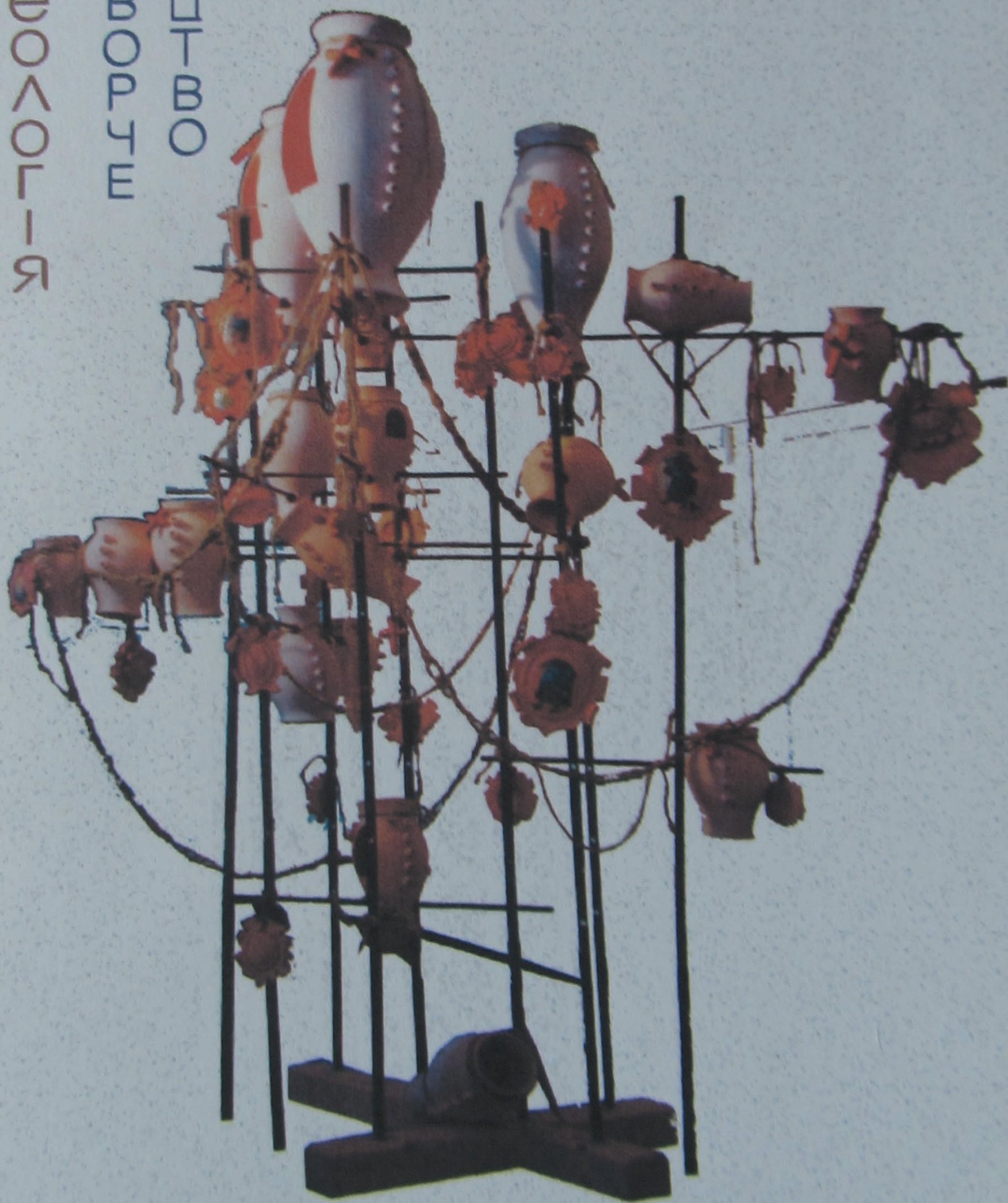

19
стор.

Выпуск 2

ДУЗ
АР
ОБРАЗ
МИСТ
АРХИТЕКТУРА
УН
ЕОЛОГИЯ
ВОРТУЕ
ЦТВО

2005

Національна Академія образотворчого мистецтва і архітектури (м. Київ)
Київський національний авіаційний університет
Харківський державний технічний університет будівництва і архітектури
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка
Київський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва та
дизайну ім. М. Бойчука
Полтавський державний педагогічний університет ім. В.Г. Короленка
Полтавська державна аграрна академія
Полтавський інститут економіки і права ВНЗ „Відкритий міжнародний
університет розвитку людини „Україна”
Центр охорони та досліджень пам'яток археології управління культури
Полтавської обласної державної адміністрації

ДИЗАЙН
АРХІТЕКТУРА
ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО
АРХЕОЛОГІЯ
DESIGN
ARCHITECTURE
FINE ARTS
ARCHEOLOGY

Науково-технічний збірник
The Collection of Proceeding
Випуск №2 | Issue No 2

ПОЛТАВА 2005

Дизайн, архітектура, образотворче мистецтво, археологія: Міжвідомчий науково-технічний збірник. Випуск 2. Від. редактор В.М. Губарь. – П.: вид-во ПІЕП, 2005 р. – 102 с.

До збірки увійшли наукові праці з теоретичних питань, що стосуються проблем довкілля, дизайну, архітектури, образотворчого мистецтва та археології. Тематика статей охоплює також деякі напрямки підготовки спеціалістів творчих професій, розкриває актуальні проблеми впровадження сучасних інновацій в освіті.

The Collection includes papers on theoretical problems concerning environment, design, architecture, fine arts and archaeology. The theme of the papers covers training students in some of other creative professions as well touching upon vital problems of implementation of modern technologies in education.

Автори несуть повну відповідальність за зміст і грамотність поданих матеріалів

Редакційна колегія:

В.М. Губарь (відп. редактор),
М.І. Яковлев (заст. редактора),
В.М. Дорошенко (відп. секретар),
В.А. Бокань
В.П. Мироненко
Л.М. Мучник
В.А. Ніколаєнко
Л.В. Прибєга
А.П. Самодрин
К.О. Сазонов
О.Б. Супруненко
О.К. Тарасенко
С.В. Шейко

Editorial Board:

V.M. Gubar (chief editor)
M.I. Yakovlev – editor
V.M. Doroshenko – managing editor
V.A. Bokhan
V.P. Myronenko
L.M. Muchnyk
V.A. Nikolayenko
K.V. Prybega
A.P. Samodryn
K.O. Sazonov
O.B. Suprunenko
O.K. Tarasenko
S.V. Sheiko

Адреса редколегії: кафедра дизайну і реклами, ПІЕП, вул. Котляревського, 1/27, Полтава, 36000, УКРАЇНА.

Рекомендовано до випуску Радою ПІЕП, протокол №5 від 26.05. 2005 року.

Соболевський О.В.,
художник-графік, викладач-стажист
кафедри дизайну і реклами Полтавського інституту економіки і права

ЕКСЛІБРИС – ЯК ВИД МІНІАТЮРНОЇ ЕСТАМПНОЇ ГРАФІКИ. ІСТОРІЯ ВИНИКНЕННЯ І РОЗВИТКУ КНИЖКОВОГО ЗНАКА

Екслібрис (EX LIBRIS – із книг) – це невелика графічна композиція, книжковий знак, який включає в себе віньєтку з іменем власника книги і символічний малюнок. Віддруковується на папері і наклеюється на внутрішній бік обкладинки.

Розмір екслібриса обумовлюється обмеженими розмірами основи, тобто матеріалу, на який наноситься малюнок або гравіювання. Ця форматна залежність не дозволяє розглядати роботу з далекої відстані. Іноді філігранне виконання окремих деталей змушує глядача користуватися лупою, щоб розібратися в усьому тому, що хотів сказати автор у своєму творі.

Екслібрис – це мініатюрне графічне зображення, виконане переважно за допомогою якоїсь естампної техніки. Це своєрідний ярлик, на якому надрукована гравюра, що виражає якусь думку шляхом символів або виконує функцію геральдичного знака.

Слово „екслібрис” перекладається з латинської як „із книг...”, далі за ним стоїть ім'я власника книги або назва бібліотеки.

Книга не може бути безіменною, вона повинна мати своєрідний „книжковий паспорт”, святковий і урочистий. Книжковий знак – свого роду особистий знак власника книги.

Екслібрис належить до категорії найтонших графічних робіт, адже він вимагає і кристалізації задуму, і композиційної лаконічності, і філігранності технічного виконання. У сфері екслібриса працювали видатні художники-графіки минулого і сьогодення.

Як вид графічної мініатюри екслібрис розвивався одночасно з книгою і бібліотечною справою. Перші екслібриси можна віднести до доісторичних часів. В історії мистецтва найдавнішим вважається екслібрис фараона Аменофіса III (1400 р. до н. е.), який зберігається в Британському музеї.

З історії асирійського мистецтва відомо, що Ашурбаніпал (668-626 рр. до н. е.) володів печаткою, яка ставилася на царські ієратичні письмена. Спочатку екслібрис визначав лише власника рукопису і не мав декоративного призначення.

У часи середньовіччя рукописна книга перестала бути джерелом знань чи збірником розпоряджень і перетворилася на особливе мистецтво. У виписаний рукою орнамент на обкладинці або титульному аркуші вже входили ініціали власника рукопису і в художньому відношенні книжковий знак нічим не поступався орнаменту, яким він був оздоблений. Нерідко книжковий знак був геральдичним символом, який зображував герб – особистий або родовий. Так, наприклад, у Польщі екслібрис був відомий раніше, ніж в інших європейських країнах. Ще 1373 року архієпископ Гнезненський Ярослав зі скотарів наказав намалювати його родовий герб і прикрасити ним примірник Біблії, який зберігається нині в бібліотеці в Гнезно.

Поступово, вже наприкінці XV століття, рукописні книги замінюються друкованими, відповідно змінюється і зовнішній вигляд європейського екслібриса.

Найдавніші зразки екслібриса – німецькі гравюри на дереві – датуються 1470 роком, та особливо цей жанр поширюється в XVI столітті, в інших країнах – пізніше.

Техніка різьблення по дереву, що широко використовується у виконанні книжних знаків, досягає на той час високого рівня стильового розвитку.

У пізніші часи, в XVII-XVIII століттях, найдовершеніші і тонкі графічні роботи виконувалися на міді – безпосередньо гравіюванням за допомогою різця або травленням кислотою.

Поступово екслібрис утверджує себе, стає необхідним, обов'язковим і модним. Він набуває широкого застосування спочатку в бібліотеках великих володарів, аристократів і вищого духовенства, а потім і в бібліотеках духовних орденів, монастирів, університетів тощо.

У Болгарії та Сербії екслібрис почав розвиватися найпізніше серед країн Європи. Це пов'язано з багатовіковим ігом, що відірвав ці країни від західної культури.

Початок російського екслібриса датується епохою Петра Великого. Перший відомий книжковий знак (1702 р.) належить члену Верховної таємної ради князю Д.М.Голіцину, власнику величезної на той час бібліотеки.

На художню форму екслібриса дуже впливає і зміна соціальних умов епохи.

У період дворянсько-поміщицького панування він був переважно геральдичний. Герб, як родовий знак, ставився всюди – на каретах і кінській зброї, на столових приборах, одязі слуг, зброї тощо. Під час буржуазного панування тематика екслібриса також відповідала часу, виражала ідеологію панівного класу – романтичні або міфічні сюжети, насиченість деталями, пишна форма подачі. Відомі гравюри того часу художників Скородумова, Уткіна, а також Бенуа, Білібіна, Васнецова, Врубеля.

Європейський екслібрис – як повноцінний вид графічного мистецтва – проходить через усі етапи художніх шкіл і стилів. Екслібрис вніс свій вклад у ренесанс, пишне бароко і рококо, а в другій половині XIX століття і на початку XX – у неокласицизм і сецесіон. З'являються нові графічні естампні техніки, і це, відповідно, вносить свої зміни до еволюції книжкового знака. З'являється і вдосконалюється техніка літографії, розвивається офорт і з'являються нові техніки у гравюрі. Традиційно екслібрис залишається чорно-білим лаконічним графічним зображенням.

Наприкінці XIX століття втручання суто механічних поліграфічних способів (репродукційна гравюра, штрихові і растрові монотипи цинкотипії, а потім і фотографія) негативно позначилося на мистецтві екслібриса, що зазнало занепаду.

На початку XX століття подальший розвиток екслібриса ініціювали бібліографи і колекціонери. З'явився несподіваний інтерес до цього виду мистецтва, який за силою дорівнював інтересу, виявленому до поштової марки – близькому за характером мистецтву. Колекціонери збирали індивідуальні і громадські колекції, розподіляли зразки екслібриса за технікою і стилем, за сюжетами і тематикою і навіть за професіями їхніх володарів. З'являлися статті-огляди в журналах і друкувалися серії зображень екслібриса.

До мініатюрної гравюри почали виявляти все більший інтерес графіки та художники інших жанрів. Екслібрисом захоплювалися Володимир Фаворський і Пабло Пікассо, Кете Кольвіц і Франс Мозерель.

Фактично вигляд екслібриса, що стосується його зовнішніх рис, сформувався саме на початку XX століття.

Сьогодні естампні графічні техніки продовжують розвиватися і вдосконалюватися. Екслібрис, як різновид чорно-білого графічного зображення, зазнав якісних змін у технічному і сюжетному відношенні.

Нині в різних європейських країнах існує чимало професійних товариств, клубів і організацій художників, а також любителів екслібриса. Влаштовуються періодичні художні виставки, організовуються конгреси і з'їзди з екслібриса, видаються спеціальні журнали, поповнюється література.

У наш час створюється розкішний екслібрис, нове призначення якого виходить за межі його першочергової ролі. Екслібрис може бути кольоровим, друкуватися з кількох дощок. У деяких випадках, у зв'язку з використанням складних технічних прийомів, тираж книжкового знака суворо обмежений. Неймовірно зростає колекційна вартість таких зразків.

Все це є гарантією і стимулом до нового розвитку і процвітання цього виду мистецтва.

Дяченко С.Л.,
*дизайнер, сницар, член творчої секції
Полтавської обласної організації митців*

ВІДРОДЖЕННЯ СНИЦАРСТВА ЯК РІЗНОВИДУ ЦЕРКОВНО-ПРИКЛАДНОГО МИСТЕЦТВА

Термін “сницар” такий же давній, як і “бондар” – майстер по виготовленню дерев'яних діжок, як і “стельмар” чи “стельмах” – майстер обробляти деревину гарячим паром і виготовляти з неї вироби (колеса, хомути), як і “гончар” (“горнь-чарівник”) – майстер по виробках із випеченої глини. Праця сницаря глибоко пов'язана з церковним життям, літургікою православного богослужіння, умовами і приміщеннями, де вони відбуваються. Це можуть бути старі церковні споруди, новозбудовані чи пристосовані приміщення, величні – грандіозних розмірів, про які знають по всій Україні і зовсім маленькі, не примітні зовні, де і віруючих прочан кілька осіб.

Лише незначна кількість мистецтвознавців знає і вживає назву цієї спеціальності, але частіше від неї відходять, розділяючи на окремі професії за глибокою спеціалізацією. В сучасних літературних джерелах, наприклад, у двотомному словнику “Декоративно-вжиткове мистецтво”, виданому Львівською академією мистецтв у 2000 році, не зазначено цієї спеціальності, а також не розкриваються її глибокі історичні корені, той духовний зв'язок між майстерністю церковного столяра, його творчістю і найголовнішим у житті православної церкви – богослужінням. Основним у виготовленні предметів церковного призначення є не стільки їх художня цінність чи цінність використаних матеріалів або складних технологій, скільки їх духовне, літургічне значення. Спробуємо розкрити це на прикладі церковних підсвічників.

За часів відсутності електричного світла підсвічники були одним із головних предметів у житті кожної родини. Їх застосовували для освітлення і в цьому було їх чисто практичне застосування. Рівень заможності впливав на складність виготовлення, художні смаки та використані матеріали. Про це свідчать музейні колекції, археологічні дослідження, дослідження літературних джерел.

Зробимо спробу розглянути підсвічник, як предмет церковного вжитку, розкрити його значення духовне, адже свіча – це символ горіння нашої віри, і він входить до складу богослужіння, органічно несучи символічне і духовне навантаження.

РОЗДІЛ 1: НАЦІОНАЛЬНА КУЛЬТУРА, ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО І ОСВІТА

Яковлєв М.І. Підготовка дизайнерів у технічних вузах (основні проблемні питання)	3
Самодрин А.П. Регіон і освіта	6
Губарь В.М., Тарасенко О.К. Перспективи мистецької освіти на Полтавщині в умовах демократизації суспільства	8
Горобець О. І. Основні шляхи підготовки спеціалістів з рекламної діяльності	13
Губарь В.М. Сучасні методи активізації навчання студентів зі спеціальності “Фізична реабілітація”	16
Соболевський О.В. Екслібрис як вид мініатюрної естампної графіки. Історія виникнення і розвитку книжкового знака	19
Дяченко С.Л. Відродження снечарства як різновиду церковно-прикладного мистецтва	21
Пасєчний М. Г. Керамософія ХХІ століття	26

РОЗДІЛ 2: ДИЗАЙН ТА АРХІТЕКТУРНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Мироненко В.П. Архітектурна ергономіка як системна наука	33
Ніколаєнко В.А. Принципи формування рекреаційного середовища індивідуальної житлової забудови	38
Бокань В.А. Дизайн: реалії і проблеми	40
Перець О.О. Організація міського середовища у Переяславському князівстві ХІ - ХІІІ століть як підґрунтя сучасного регіонального дизайну середовища	44
Яремчук О.М. Змістовні аспекти дизайну акцидентних видань	50
Губарь Т.В. Ергодизайн: проблеми, перспективи	53
Макогон О.А. Вплив ергодизайну на вдосконалення технологічних параметрів обладнання	54

Друкарська підготовка: Полтавський інститут економіки і права вищого навчального закладу
«Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»: 36020,
м. Полтава, вул. Котляревського 1/27 Тел. - 8(0532) 59-99-64 E-mail: piel-admin@mail.ru

Надруковано у Видавництві ПП Сухоручко В.А.: пров. Рибальський 12, Полтава 36020
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру № 790786 від 04.10.2004 р.
Тел. (80532) 61-05-09

Тираж 200 прим. Замовлення № 10-05
Ціна договірна